

מקדושים

גיליון שבועי בענייני כוונת וביאורי תיבות התפילה
מתוך אצרות סידורים ומחזורים מתיבתא

גיליון ג'

פרשת לך לך | תשפ"ה

ראני תפילתי

צדיקים ועבודת התפילה - בהפרשה

נארוה חיש, בעל-העגלה של העיירה הובהל בדחיפות ובני הזוג עלו על העגלה יחד עם ילדתם. לצידה, בארגו דהוי וחלוד, נח צרור תרופות שתועלתן אינה נהירה, אם לא יועיל - לא יזיק.

'אוי רבי!' זעקו השניים לפני הצדיק, 'צרתנו צרה, ומכאובנו גדול מנשוא'.

'אין ביכולתי לעזור' באה במפתיע התשובה, ביבושה.

'הלא אין לנו סיכוי לישועה מלבד אצל הרבי' ניסו בני הזוג מזווית שונה. 'אני מאד מצטער' השיב הרבי, 'אך לא נראה לי שתוכלו לעמוד בנטל הנדרש כדי שאוכל להביא לביטול הגזירה'.

הנה, התעודדו השניים. הרבי רומז על אפשרות כלשהי.

אך אליה וקוץ בה. לא פחות מחמש-מאות רובל, הון עתק בכל קנה מידה ועל אחת כמה וכמה לפשוטי עם שכמותם, זהו הסכום הנדרש לצורך פדיון נפש לילדה. ולא, הרבי הבהיר בטון שאינו משתמע לשתי פנים כי אין ולא תהיה הנחה, לא משוא פנים ולא משא ומתן. הסכום סופי, גמור ומנוי עמו.

'עזוב' פלטה פערל במר לב, 'הרבי סתם סוחט מאתנו את הפרוטות שאין לנו. הבה נשוב הביתה, נפתח תהלים ונשפוך שיח לפני אבא שבשמים. אצלו אין תעריף לישועות'.

'הו! הגני הרבי בחמימות, זו בדיוק היתה כוונתי'.

'כל עוד האמנתם בכוחי כצדיק, ולא השלכתם ייבכם על הקב"ה רבון כל העולמים, היה זה אך לשווא. ברגע בו נתתם מבטחכם באבא שבשמים, ראו כי ישועתכם קרובה לבוא!'

ענין יסודי זה אנו מוצאים בפרשתנו, בברכת הקב"ה לאברהם אבינו: 'וְאֶעֱשֶׂה לְגוֹי גָדוֹל וְאֶבְרָכָה וְאֶגְדָּלָה שְׁמִי וְהָיָה בְּרָכָה'. לעתים אנו מחפשים סגולות, תרים אחר הצדיק שיפעל עבורנו ושוכחים לרגע כי שערי שמים פתוחים לפנינו, לפני כל יהודי.

זאת מלמדת אותנו התורה הקדושה: 'וְהָיָה בְּרָכָה', היינו - בבוהק כיהודי הפותח שערי שמים לפעול ישועות, לך ולזולת, ובכך תזכה לאותו כח עצום המעניק לצדיקי ארץ את היכולת לברך, להושיע ולגאול.

"וְאֶעֱשֶׂה לְגוֹי גָדוֹל וְאֶבְרָכָה וְאֶגְדָּלָה שְׁמִי וְהָיָה בְּרָכָה" (יב, ב).

המעשה הבא הובא במקורות רבים, גרסאות שונות לו ואף אודות זהות הצדיק העומד במרכזו חלוקות הדעות. יש שסיפרו זאת על הרה"ק המגיד הקדוש מקאז'ניץ זי"ע, אחרים קיבלו מרבותיהם שהיה זה דווקא הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע, ועוד כהנה וכהנה.

כך או כך, הצד השווה שכולם הינו התובנה העמוקה והנוקבת העולה מבין השורות לנוכח מעשה זה, והלימוד האישי שיש לכל אחד להסיק וללמוד ממנו, וכך היה מעשה.

'עֲשֵׂה מַשְׁהוּ' התחננה פערל לפני שלמה זלמן בעלה, 'עוד מעט קט וגם דעתי שלי יטטרף עליי חלילה, ולו מחמת הצער הגדול'.

על דבור'לה, בתם החסודה והצדקנית של השניים, זו שכבר בהיותה רכה בשנים דיברו בה נכבדות מכל קצווי ארץ ונפוצו השערות שונות בנוגע לחתן המיוחס שיזכה בה, חולפת תקופה לא טובה.

תקופה לא טובה, אמרנו? אם לשפוט לפי פניהם האפורות והשקעים בשולי עיניהם של בני הזוג, קווצות שערותיו המלבינות של שלמה זלמן ומצחה חרוש הקמטים של פערל, נדמה כי הגדרה זו חוטאת לאמת ורחוקה מרחק רב מתיאור המציאות כפי שהיא.

דבור'לה ירדה מדעתה. אין דרך אחרת לומר זאת.

לא היה זה ביום בהיר, אולם ככל שחלף הזמן היטיבו ההורים להבחין כי חלה בבתם תמורה, ולא לטובה. מלמולים חסרי פשר הצטרפו להתפרצויות זעם בלתי נשלטות, רעיונות שונים ומשונים שהצד השווה לכולם הוא המזוהות שבהם לצד מעשי שטות המתאימים לפעוטות, ועד מהרה ניכר היה בחוש - הילדה לקתה בנפשה.

'מה ביכולתי לעשות' פכר שלמה זלמן את אצבעותיו בחוסר אונים, 'התחת אלקים אנכי, או שמא רופא נפש אני? וכי יש בכוחי להביא מזוהר ומרפא לנפשה של הילדה?'

'לא ולא' השיבה פערל נחרצות, 'הבה ניסע אל הצדיק, והוא בכוחו הנשגב יושיענו'.

ממחשה למעשה. מזוודה קלה

גימטריא שי"ח. ולכאורה צריך להבין, דהא באמת כתיב את חניכיו שמנה עשר ושלוש מאות ועל פי פשוטו אינו מרומז על אליעזר לבדו.

ונראה על פי הרמז, דהנה איתא בגמרא (ברכות כו, ב): "תפלות אבות תקנום". ונראה לפרש על דרך הרמז, שרצה לומר, שהאבות בצדקתם וכושר מעשיהם פעלו, שיועיל התפלה. והנה אברהם תיקן תפלת שחרית, יצחק תיקן תפלת מנחה, יעקב תיקן תפלת ערבית. והיינו רצה לומר, שכל אחד פעל שתועיל התפלה ההיא, והוא לשון 'תיקן'. והנה התפלה נקרא 'שיח', כדכתיב (בראשית כד, ג): "וַיֵּצֵא יֶצְחָק לְשׁוֹחַ" וגו'.

וזה יש לרמז בהפסוק 'וַיִּרַק אֶת חֲנִיכָיו שְׁמֹנֶה עָשָׂר וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת' רצה לומר, שיח - זו תפלה. והיינו, שעל ידי התפלה נצח להשונאים, וזה רמזו חז"ל בדבריהם: 'אליעזר לבדו היה', רצה לומר, א-ל-עזר! על ידי התפלה, כדכתיב במשה (שמות יח, ד): "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה [בפסוק איתא: וְשֵׁם הָאָחִי] אֱלִיעֶזֶר כִּי אֱלֹהֵי אֲבִי בְּעֶזְרִי" (מאור ושמש).

שמואל הקטן ותקנה.

הגמרא מוסיפה ומספרת כי בשנה שלאחר מכן ירד שמעון הפקולי עצמו לפני התיבה, אולם שכח את לשון ברכת המינים. בעקבות כך דנה הגמרא באריכות בתמיהה - מדוע לא מעלוהו מלפני התיבה, הלא "אמר רב יהודה אמר רב, טעה בכל הברכות כולן - אין מעלין אותו, בברכת המינים - מעלין אותו, חיישינן שמה מין הוא".

ברכה זו נתקנה בדור בו נאבקו חכמי ישראל לשמר את הגחלת ולבצר את חומת הדת, אל מול רוחות סוערות שאיימו לקעקע את הדרך הגמורה - כדוגמת הצדוקים [או מה שנותר מהם באותו דור], הבייתוסים ובעיקר הנוצרים שתחילת דרכם היתה באותו זמן.

בשל אופייה הרגיש של הברכה מבחינת האומות והכתות השונות כלפיהן היא מופנית, הן משום החשש מפעולות גמול מצד אלה האחרונים והן בצל הגבלות הצנזורה במהלך הדורות, עבר נוסח הברכה שינויים רבים במהלך הדורות, ועד לימינו אנו קיימות לה נוסחאות שונות.

הדעה הרווחת בקרב רוב הראשונים היא, כי הכינוי 'מינים' מתייחס בפרט לנוצרים, ויש שאף המליצו על כך את ראשי התיבות 'מאמיני ישו נוצרי'.

התפילה בפרשה

אמרי שפר ממאורי האומה

"וַתֹּאמֶר שְׂרֵי אֶל אֲבָרָם חֲמִסִּי עָלֶיךָ אֲנִי נִתְּמִי שְׁפַחְתִּי בְּחִיקֶךָ וְתָרָא כִּי הָרְתָה וְאֶקַּל בְּעֵינַיִךָ יִשְׁפֹּט ה' בֵּינִי וּבֵינֶיךָ" (טו, ה).

טעם החימה על אברהם, עם שהוא אינו חייב בדבר והיא בעצמה נתנה השפחה לבעלה, וכשקלתה בעיני שפחתה מה לאברהם בזה. ואכן טענה שרי כי הן עתה אני יודע גדול החמס והגזל שעשית עמדי עד הנה מה שלא התפללת עלי להיות נפקד בבנים... אבל עתה אשר אני רואה גודל הצער והיסורים של הכנסת צרה לבית... ועל כן ישפוט ה' ביני וביניך מה שלא התפללת עלי. (באר מים חיים).

"וַיִּרַק אֶת חֲנִיכָיו לְיָדָיו בֵּיתוֹ שְׁמֹנֶה עָשָׂר וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֵּף עַד דָּן: וַיַּחֲלַק עָלֵיהֶם לֵילָה הוּא וְעַבְדָּיו וַיִּכֶּם" וגו' (יד - טו).

ופירש רש"י על פי מדרש רבה (בראשית פרשה מו סימן ט), אליעזר לבדו היה, והוא

צהר לתיבה

הארת מושגים ומתחים בתפילה

ברייתא דרבי ישמעאל

נפסק בשלחן ערוך (א"ח, ג, א): "קבעו לשנות אחר פרשת התמיד איהו מקומן וברייתא דר' ישמעאל, כדי שיוזכר כל אדם ללמוד בכל יום מקרא משנה וגמרא, דברייתא דר' ישמעאל הוי במקום גמרא, שהמדרש כגמרא".

ברייתא זו פותחת במילים: "רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמַר, בְּשִׁלֵּשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת", מקורה ב'תורת כהנים' (ספרא ויקרא י"ג מדות פרק א) ובה נמנים כללי יסוד בהם עושים חכמינו ז"ל שימוש לצורך לימוד הלכות ודרשות, כמו גם הסקת מסקנות שונות מן התורה, במקומות בהם לא נאמר הדבר בתורה במפורש.

מן הראוי להביא דבר פלא בשם הרה"ק ר' צבי הירש מזידיטשוב זי"ע (הובא בכמה מקומות בבני יששכר), כי י"ג המידות הללו מכוונות כנגד י"ג מידות של רחמים.

ברכת המינים

כך הובא בחז"ל (ברכות כה, ב): "שמעון הפקולי הסדיר שמונה עשרה ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה. אמר להם רבן גמליאל לחכמים, כלום יש אדם שיוודע לתקן ברכת המינים. עמד

ספר ויהלום

אוצרות ורעיונות במעלת התפילה

היחס האנושי רווח לענין התפילה הוא, כי התפילה הינה כלי - אמצעי רב עוצמה להשגת מטרות והגשמת משאלות שונות, הן ברוח והן בגשם. אנו מתפללים על פרנסה, שופכים שיח על ענייני הרוח ומעיתירים בתחינה על כל דבר המציק לנו. בכל ענין קטן כגדול אנו פונים להשי"ת ופותחים את הלב לפניו.

אם כי אין לבזו חלילה לגישה זו, ומי יתן והיו כל באי עולם חשים חיבור זה ואמונה תמה זו לאביהם שבשמים, אולם עלינו לדעת שיש כאן ממד נוסף ומשמעותי בהרבה, רובד פנימי ועמוק עד לאין שיעור לעומת תפיסה פשוטה זו. מסופר על רבה של קראקא, המקובל האלקי רבי נתן שפירא בעל 'מגלה עמוקות' ז"ע, כי באחד הימים הודיע לפרנס העיר על התפטרותו מתפקידו ללא דיחוי.

הפרנסים וראשי הקהל התחננו והפצירו שישבו בו מהחלטתו, אך ללא הועיל.

עד מה היתה רבה הפתעתם, כשחלף אך זמן מועט מהודעתו זו, והנה זימן אותם הרב אליו והודיע על המשך כהונתו והנהגתו לאורך ימים.

תמיהה רבתי נפלה בחדר, ולנוכח המבטים התוהים הואיל הרב לשפתם בסיבה שגרמה לכך שיחזור בו באופן פתאומי מהחלטתו, וכך סיפר להם הרב.

תלמיד חכם אחד, בן טובים מבני העיר קראקא, עשיר ברוח אך עני מרוד בגשם, נאלץ לעמול לפרנסתו ופרנסת אנשי ביתו במכירת מיני מאפה בשוק המקומי, כך עד שהרוויח דיו כדי להביא לחם לפי הפת, או אז נטש את עמדתו ואץ חיש לבית המדרש - להרוות את צמאונו הרוחני הבלתי נדלה.

אך הנה, באחד הימים חלף במקום אחד מעשירי העיר, גביר אדיר שמאומה לא חסר לו מבחינה חומרית ואף השגותיו הרוחניות היו מרוממות מעט יותר מכפי המקובל בקרב אנשי הממון, ונכח בנעשה.

הלה, שידע להעריך את רום מעלתם של תלמידי החכמים, פנה לאותו תלמיד חכם והפציר בו: 'אני אפרנס אותך, אתן לך את כל הנדרש לך ולביתך, ואתה מצייד ש"ב בבית המדרש ועוסק בתורה הקדושה'.

בן העלייה שמע, בחן את ההצעה לעומקה וירא כי טוב. הוא קיבל את ההצעה בשתי ידיים והחל לקיים את חלקו בעסקה.

אך הנה חלפו ימים ספורים, והנה לתדהמתו של הגביר הוא נוכח לראות את התלמיד חכם ניצב שוב בשוק, מוכר כעכים ודרכו מימים ימימה. לתמיהתו על אי-עמידתו של שותפו לעסקה הנזכרת, השיב אותו תלמיד חכם כי העסקה אינה לטעמו, וכי הוא חוזר בו מכל המסוכסכ ביניהם.

הגביר, שידע איזו מציאה רוחנית כשרה נודמנה לפניו בעסקה זו, לא היסס ותבע את הלה לדין תורה אצל רב העיר - בעל 'מגלה עמוקות'.

'בין גא כבוד הרב' הסביר התלמיד חכם במהלך דין התורה, 'עד לאותו יום בו הציע לי הגביר את הצעתו, הייתי ניצב בשוק ומתפלל הייתי פותח את היום בתפילה, תחינה ובקשה, וכך ממשיך במשך כל עת עומדי בשוק ושפוך שיח לפני קוני - שאסיים למכור מהר את הסחורה כולה ולא איאלץ להישאר יתר על המידה בשוק.'

'אך הנה כעת הופיע הגביר מאי-שם, ובעצם לקח לי את המתנה הנפלאה הזו - את קרבת האלקים אותה חשתי מדי יום, ועל כך' סיים האיש ברגש, 'איני מוותר, ויהי מה'.

דין תורה זה לימד את הרב פרק אודות אנשי עירו ודרגתם הרמה, וזו - כך הסביר - הסיבה בשלה החליט לשנות את החלטתו ולהמשיך לכהן כרב העיר.

התפילה, מלבד היותה כלי לישועה, ברכה והצלחה, הינה אמצעי לחיבור עם השי"ת, ל'קרבת אלקים לי טוב'. זהו זמן בו אנו משוחחים, כְּדָבָר איש אל רעהו, עם מלך מלכי המלכים. עלינו להפנים זאת, ולכל הפחות לנסות להעפיל להשגה זו.

מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

פנינה לשבת

מבית מדרשם של רבותיו

מלשון הפסוק (טו, ה): 'וַיֹּצֵא אוֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִבֵּט נָא הַשְּׁמַיְמָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם תּוּכַל לִסְפֹּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זִרְעֶךָ', דרשו חכמינו ז"ל (במדבר רבה ב, יב): 'מלמד שהעלהו הקדוש ברוך הוא למעלה מכיפת הרקיע, ואמר לו, מן אותו המזל שאתה רואה שאין אותה עתיד להוליד - ממנו אני מראה לך שאתה מוליד'.

בדברי המדרש הללו התחבטו רבים ונלאו להבינם, הכיצד יתכן שאותו המזל גורם הן שיוליד והן שלא יוליד.

עוד תמיהו המפרשים, אם אכן מצד הטבע לא היה ראוי אברהם אבינו ללדת בן, אם כן כיצד אפוא נולד ישמעאל? ואף אם נאמר שנעשה הדבר תוך שידוד מערכות הטבע, מה ראה הקב"ה לעשות זאת למען ייוולד ישמעאל, הלא תכלית זרע אברהם הינה ביצחק?

אכן, הטיב לבאר זאת הגאון ר' יעקב שמחה רפשי בעל 'שערי שמחה' זצ"ל (הובא בספר פרדס יוסף), כי אדרבה היא הנונת - דווקא משום לידת ישמעאל זכה אברהם לראות בישועת ה' וללדת את יצחק חרף גילו המופלג.

מזלו של אברהם, כפי שמוזכר בחז"ל, אכן מנע ממנו ליכות בפרי בטן.

אברהם מצייד לא חשב שיש אפשרות לשנות את רוע הגזירה, היות ויש בכך משום שידוד מערכות הטבע והטיית מערכת הבריאה, ולפיכך אף לא חשב שיש טעם להתפלל על כך. עובדה זו, שלא התפלל אברהם להיפקד בדבר ישועה ורחמים, היא היא שערכה את ישועתו המיוחלת.

מה עשה הקב"ה, פעל מעל דרך הטבע והביא ללידת ישמעאל, וכשנכח אברהם לראות כן, העתיר בתחינה לפניו קונו ופעל לעצמו ולשרה ישועה תוך שינוי מזלו הטבעי.

הוי אומר - דווקא לידתו של ישמעאל היא שהביאה לישועת אברהם ולכך שראה בהתגשמות ההבטחה האלקית (בראשית כא, יב): 'כִּי בְּיָצֵק יִקְרָא לָךְ יָרֵעַ'.

זוהי אפוא משמעות דברי המדרש: 'מן אותו המזל שאתה רואה שאין אותה עתיד להוליד' - היינו מתוך ההכרה בכך שאכן נבצר ממנו בדרך הטבע ליכות לפניו בטן וכי בכח התפילה לשבר את הטבע הלו, 'ממנו אני מראה לך שאתה מוליד' - מתוך הבנה זו אני מראה לך שאפשר לפעול, ניתן בהחלט לשדד מערכות הטבע לטובה באמצעות תפילה.

קרבת אלקים

לאורם של גדולי הדורות

סידור היה לו, למרן אור שבעת הימים הבעל שם טוב הקדוש זי"ע, ספוג דמעות ורווי בתפילותיו המשתפכות של לבם של ישראל.

אי פעם, בעבר, היה לו לסידור אף הדר חיצוני, צורה של ממש. אולם ברבות הימים חווה הסידור את אשר חווה, ומתפילה לתפילה הלך והורע מראהו החיצוני. דף קמוט הצטרף לרעהו וחלקים נרחבים התכסו בלחלוזות הדמעות, עד שבלה הסידור ולא ניתן היה עוד להשתמש בו.

יצאו אפוא בני החבריה קדישא, מקורבי הבעש"ט, לתור אחר סידור ראוי לשמו. מפה לשם, הזדמנו התלמידים לביתו של רועה העיירה, אדם נבצר מדעת ועם הארץ מדאורייתא ומדרבנן, אשר שמועה נפוצה כי ברשותו סידר יקר המציאות, מהודר בכל קנה מידה, אשר נכתב במו ידיו הקדושות של אחד מקדושי ארץ הקדמונים.

שש הרועה להעניק לרבי את סידורו, אולם לא כך היו פני הדברים אצל הבעש"ט. הוא פתח את הסידור ועיין בו באריכות, עלעל בין דפיו וקימט את מצחו בכבוד ראש, ועד מהרה הורה להשיב לרועה את סידורו תיכף ומיד, באומרו: 'הלא ראוי סידור זה לתפילתו של הרועה, הרבה יותר מאשר לתפילתי שלי!'

תמהו החסידים, הרימו גבה, וכדרכם של חסידים ניגשו לעקוב אחר הרועה ולברר במה דברים אמורים. התברר, כי הרועה - בנן של קדושים אשר בצוק העתים לא זכה ללמוד ולו אף קרוא וכתוב, בחר לחקות את זקנו הגדול ממנו ירש את הסידור, ולהתנענע במרץ מול הסידור הפתוח, כל זאת כשהוא אינו מוציא הגה מפיו במהלך התפילה.

לתמיהת התלמידים על חשיבות 'תפילה' זו בעיני רבם, השיב הבעש"ט: 'וכי אנו עצמנו יודעים מהי תפילה?...'

הלכה ופשרה

ידין בפירשה בענייני תפילה

והיה ברכה - בהלכה

בתוך דברי הברכה והבטחותיו של הקב"ה לאברהם אבינו נאמר (יב, ב): 'וַאֲעֵשֶׂה לְגוֹי גָדוֹל וְאֶבְרָכָה וְאֶגְדָּלָה שְׁמִי וְיִהְיֶה בְּרָכָה'. מכאן דרשו חז"ל (פסחים ק"ו, ב): 'וַאֲעֵשֶׂה לְגוֹי גָדוֹל' - זהו שאומרים 'אלקי אברהם', 'וְאֶבְרָכָה' - זהו שאומרים 'אלקי יצחק', 'וְאֶגְדָּלָה שְׁמִי' - זהו שאומרים 'אלקי יעקב'. יכול יהו חותמין בכולן, תלמוד לומר: 'וְיִהְיֶה בְּרָכָה' - בן חותמין, ואין חותמין בכולן'.

'ברכת אבות', או בשמה הנוסף 'מגן אברהם', הינה הברכה הפותחת את תפילת שמונה עשרה, והיא מתייחדת בכמה הלכות המאפיינות אותה לעומת שאר התפילה.

ראשית, בפתיחתה של תפילה זו יש לכרוע, וכך גם בחתימתה. בנוסף לכך, בהתאם למיקומה של ברכה זו בפתיחת התפילה - היא הברכה היחידה הפותחת בנוסח 'ברוך אתה', לעומת שאר הברכות המהוות רצף אחד ארוך של ברכות הסמוכות זו לזו, ומשכך הן אינן פותחות בנוסח זה.

בנוסף, מצד חובת הכוונה בתפילה תופסת ברכה זו במיוחד מעמד לעצמו, וזאת על פי לשון הברייתא (ברכות לד, ב): 'המתפלל צריך שיכוין את לבו בכולן, ואם אינו יכול לכוין בכולן - יכוין את לבו באחת'. מהי אותה ברכה אחת עליה הדברים אמורים? על זאת משיבה הגמרא: 'באבות'.

אם כי נחלקו הראשונים בנוגע לחובת החזרה על התפילה במידה ולא התכוון כראוי בברכה זו, אולם אף לדעת אלה שאינם סבורים כי עליו לחזור - זאת רק משום שלכאורה לא יכוון גם בפעם השנייה.

סדרה דעלותא

מתוך מבוא לסידור מתיבתא עוז והדר

סידור תפילה קדום המהווה את אחד המקורות החשובים ביותר לסדר התפילה בנוסח אשכנז, הינו מחזור ויטרי, הנודע על שם מחברו הלא הוא רבנו שמחה ב"ר שמואל מויטרי, תלמידו ומחותנו של רש"י [בנו ר' שמואל נישא לבתו של ר' מאיר - חתנו של רש"י, והיה אביו של ר"י הזקן מראשוני וגדולי בעלי התוספות].

כפי שמקובל היה בסידורי ומחזורי התקופה, מבוסס אף מחזור ויטרי על שילוב של נוסח התפילה ביום-יום ולאורך מעגל השנה, לצד הלכות והליכות שונות.

בין השאר ניתן למצוא בסידור את הלכות שבת ועירובין לצד זמירות ותשבחות; פירוש לעשרת הדברות ולמסכת אבות; סדר מקבלי התורה ולומדיה ואף פיוטים שונים שאינם מופיעים במחזורים אחרים [אם כי באופן כללי - מרבית הפיוטים אותם נהגו לומר בדורות מאוחרים יותר אינם מופיעים במחזור זה]; דיני שחיטה וטריפות; נוסח גט וחליצה ותשובות שונות מרש"י, ועוד.

למעשה, נוסח התפילה המובא במחזור הינו 'נוסח צרפת' הקדום, ועליו התבססו במהלך הדורות סידורי תפילה שונים שהתקבלו ראשית בתפוצת יהדות אשכנז, ולאחר מכן אף בליטא ופולין ובעדות הסלביות.

חשוב לשים לב, כי אם כי עיקרו של המחזור נערך על ידי רבי שמחה מויטרי, אולם לאור סתירות מפורשות בין פסקי הלכה המובאים בו לבין נוסחאות מסוימות המובאות בחלק התפילה שבו, ניתן להניח כי הוטמעו בו ברבות השנים אי אלו שינויים על ידי מעתיקים מקומיים.

גדולי אותו דור התייחסו כבר הם לקיומו של הסידור והסתמכו עליו, וכך למשל כותב רבנו תם (ספר הישר (חלק התשובות) סימן מה): "וימצא כתוב במחזור שתיקן הנדיב ר' שמחה שיש בו פירוש רוב דברים מסדר ר' עמרם והלכות גדולות ורבינו שלמה ושאר גאונים, ומצוי הוא ברוב מקומות".

ביאור לפניו - בידיעה

הכרת קטעי התפילה - מתוך סידור עוז והדר

ישראל עם סגולה הוא. אנו מוצפים סגולות שונות ומשונות, חלקן בעלות מקור קדום ואחרות שמקורן מעורפל עד לא קיים. אולם ישנן כאלה שמעלתם כה עצומה, מקורן כה קדום וקדוש וכוחם אדיר לבקוע רקיעים, ואחת המיוחדת שבהן הינה סגולת אמירת פרשת פטום הקטורת.

כחלק בלתי נפרד מהתפילה, אנו אומרים מדי יום את סדר פטום הקטורת כפי שהיה נהוג בבית המקדש. אם כי נחלקו הדעות בקרב הפוסקים והמקובלים אימתי יש לומר והיכן ממוקמת אמירה זו במהלך התפילה, האם קודם פרשת התמיד או לאחריה, אולם על כך אין חולק - כי לגודל רום מעלת פרשה זו יש להקדיש לה את מלוא תשומת הלב.

במשנה ברורה (סי' מח ס"ק א) נפסק, כי על האומר פרשה זו להתבונן, ללמוד ולהבין במה דברים אמורים, וכך תעלה לו זכות האמירה כביכול זכה להקטיר בעצמו את הקטורת לפני השי"ת בבית המקדש.

בזהר הקדוש (ח"ב ר"ט, ב) מובא כי אמירת פרשה זו מסירה את זוהמת העולם, ורק לאחר מכן שייך לגשת ולומר שירות ותשבחות לפני המקום. כך גם הובא במדרש (תנחומא קרח ה) כי חביבה הקטורת לפני הקב"ה יותר מכל הקרבנות.

על מנת שלא לשכוח אף לא אחד מסממני הקטורת, נהגו לאומרה מתוך הכתב (בית יוסף או"ח קלג בשם מהר"י אבוהב). ויש שנהגו לאומרה דווקא מתוך נוסח הכתוב על גבי קלף, בכתב אשורית, והוא סגולה לעשירות ולכך שלא תיפסק פרנסתו, ותהיה ברווח ולא הצמצום (כף החיים סימן ט"ב אות ח).

יד ושם

פסקי שמות והטמן בהם

אלישע

"אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ תִּירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וְבוֹ תִּדְבֹק וּבְשִׁמּוֹ תִּשְׁבַּע" (דברים י, כ).

בעבודת השי"ת מצאנו את השילוב הבלתי אפשרי במישורים אחרים בחיים, והוא - אהבה בד בבד עם יראה. בעוד שהיראה, בשאר תחומי החיים, נוגדת וסותרת את האהבה, הרי שבעבודתו יתברך אין הדבר כן.

מבאר המלבי"ם, כי זאת כוונת הכתוב: "אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ תִּירָא", היינו עבודת היראה, והיא צועדת שלובת ידיים עם עבודת האהבה והדביקות בבורא: "וְבוֹ תִּדְבֹק".

היכן נרמז בפרשה קטע תפילה בו הכוונה מעכבת? ומהו אותו קטע?

(א) "וַיִּכֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַה' הַנֶּרְאָה אֵלָיו" (יב, ז).

(ב) "וְאֶעֱשֶׂה לְגוֹי גָּדוֹל וְאֶבְרַכֶּךָ וְאֶגְדֹּלְהָ שְׁמֶךָ וְהָיָה בְּרַכָּה" (יב, ב).

(ג) "וַיִּקְרָא שָׁם אֲבָרָם בְּשֵׁם ה'" (יג, ד).

תשובה מגיליון קודם - פר' נח:

"וַתָּבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה לַעֲתָ עֲרֹב וְהָיָה עֲלֶיהָ זֵית טָרֶף בְּפִיהָ" (ח, יא). תפילת היונה מובאת בגמרא (עירובין יח, ב): "אמרה יונה לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, יהיו מזונותי מרורין כזית ומסורין בידך, ואל יהיו מתוקין כדבש ותלוין ביד בשר ודם".

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב

לכתובת מייל: m028039999@gmail.com

או בפקס 02-5385689 או 02 אב ב' נדרים פלוס - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה:

1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון.
2. לציין בראש הדף עבור חידון 'מקושרים'.
3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תעריך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

הפלא ופלא

שאלות וחידות בנבכי הפרשה ומעשיה

יוסף דעת עיון בעומק הפרשה

בפרשתנו מצאנו שהורה הקב"ה לאברהם (יג, ז): "קום התהלך בארץ לארצה ולרחבה כי לך אתננה". חז"ל דרשו (בבא בתרא ק, א) כי נאמר כן לאברהם, כדי שתהא נוחה להיכבש לבניו, ולא יאמרו אומות העולם ששלחם היא הארץ, שהרי כבר היתה נתונה לאברהם.

הוסיף על כך הריטב"א וזו לשונו (הגדה של פסח לריטב"א ד"ה ואילך אותו): "וגם שיהיה להם טענה על היושבים בה שלא יאמרו שבאים לגזול מהם, שישבו להם אדרכה אבינו החזיק בה ואתם באים לגזול אותה ממנו מכאן ואילך, שכבר נתמלאה סאתם וזמן אכילת פירותיהם, כי ניתן להם לפירות אולי יחזרו לאמונת ישראל".

על פי זה יש מקום לדון, לדעת ר' יוחנן (עיי' יבמות לו, ב ועוד) דקנין פירות בקנין הגוף, מה הועילה תפיסה זו של אברהם אם למעשה ניתנה הארץ בקנין פירות לאומות העולם, הלא אם יתנה הם לאומות אחרות תועיל התניה, וכן אם יתיכבש הארץ מידם ותיקנה בחזקה על ידי עמים אחרים - יהיה תוקף לחזקתם שהרי כבשוה מיד בעלי הארץ.

תשובות יתקבלו על ידי הקוראים, ויתפרסמו בעלון הבא מדי שבוע.